माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

टंकबहादुर ओली

परीक्षा क्रमाङ्क : ५००३१०

त्रि.वि.द.नं. ९-२-५०-१४६४-२००४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, बुटवल बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

सन् २०१२

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

बुटवल बहुमुखी क्याम्पस

बुटवल

माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन

टंकबहादुर ओली

परीक्षा क्रमाङ्क : ५००३१०

त्रि.वि.द.नं. ९-२-५०-१४६४-२००४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, बुटवल बहुमुखी क्याम्पस, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

सन् २०१२

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

बुटवल बहुमुखी क्याम्पस

बुटवल

dfWolds txsf ljBfyL{x¿n] g]kfnL jfSou7gdf ug]{ q'l6x¿sf] cWoog

शोधनिर्देशकको सिफारिसपत्र

नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत **माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी श्री टंकबहादुर ओलीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त मिहिनेत र लगनशीलतापूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

सहप्रा.डा. हिरण्यलाल ज्ञवाली

शोधनिर्देशक

नेपाली शिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

बुटवल बहुमुखी क्याम्पस, बुटवल

ईस्वी सन् २०१२/०८/१६

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत **माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शिक्षाशास्त्र सङ्काय स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको आंशिक पाठ्यांश पूरा गर्ने ध्येयका साथ तयार पारिएको हो । माध्यामिक तहमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरूले बोल्दा र लेख्दा वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरू विभिन्न समस्यासँग सम्बद्ध छन् । शुद्ध, स्पष्ट र त्रुटिविहीन भाषिक सीप विकास गर्नका लागि प्रत्येक समस्याक्षेत्रका त्रुटिहरूको विस्तृत अध्ययन आवश्यक देखिन्छ । प्रस्तुत शोधपत्रले निश्चित क्षेत्रका त्रुटिहरूलाई मात्र समेटेको भए पनि भविष्यमा हुने यस सम्बन्धी अध्ययनका लागि केही हदसम्म प्रस्तुत शोधपत्र सहयोगी बन्नेछ भन्ने अपेक्षा गरेको छु ।

प्रस्तुत शोधपत्रको तयारी गर्ने सिलसिलामा अनेकौं व्यस्तताका बीचमा पनि शोधपत्रको शीर्षक चयन गर्नेदेखि लिएर सामग्री सङ्कलन गर्न र यस शोधपत्रको रूपरेखा तयार पारी त्यसलाई परिमार्जित एवम् परिष्कृत तुल्याई अन्तिम रूप दिन अमूल्य सल्लाह सुझाव दिई कुशल निर्देशन प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु सहप्रा.डा हिरण्यलाल ज्ञवालीज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । त्यस्तै सामग्री सङ्कलन र विश्लेषणमा सहयोग पुऱ्याई सुझाव तथा प्रेरणा प्रदान गर्नु हुने आदरणीय गुरुहरू, सहप्रा.दयाराम बस्याल, उपप्रा.सखीशरण सुवेदी, शालिकराम पौड्याल लगायत नेपाली विभागका सम्पूर्ण गुरुहरूप्रति हृदयतःआभारप्रकट गर्दछु ।

यस शोधकार्यका लागि आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु हुने विभिन्न विद्यालयका प्र.अ. सहित विद्यालय परिवारप्रति हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । त्यसै गरी यस अध्ययनका क्रममा विभिन्न दृष्टिकोणबाट सहयोग पुऱ्याउनु हुने सहपाठी मित्रहरूप्रति हृदयतः धन्यवाद प्रकट गर्न चाहन्छु । मेरो अध्ययनलाई यहाँसम्म पुऱ्याउनका साथै कठिन परिस्थितिमा समेत अध्ययन कार्यलाई निरन्तरता दिन हरपल प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय बुबाआमाप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । त्यसै गरी अध्ययनको अनुकूल वातावरण मिलाई सधै सफलताको अपेक्षा राखी हौसला दिने जीवन सङ्गिनी विष्णा सेन ओलीलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । त्यसै गरी भाइहरू घनबहादुर सेन र रामबहादुर सेन तथा बहिनी सीता सेन (घिमिरे) लगायत सम्पूर्ण शुभेच्छुक तथा स्वजनहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद टक्रयाउँछु । त्यस्तै लगनशील भएर सतर्कताका साथ शोधपत्रको कम्प्युटर टाइप कार्यमा सहयोग गर्नुहुने साझा प्रिन्ट एन्ड फोटोकपी सेन्टरका राजीव घिमिरे लाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

टंकबहादुर ओली

शोधसार

शोधशीर्षक	:	**माध्यमिक तहका विद्यार्थीहरूले नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको अध्ययन ।**
शोधार्थी	:	टंकबहादुर ओली
शोधनिर्देशक	:	सह–प्राध्यापक डा. हिरण्यलाल ज्ञवाली
विभाग/क्याम्पस	:	शिक्षा शास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग, बुटवल बहुमुखी क्याम्पस, बुटवल
शैक्षिक वर्ष	:	२०६४/०६६
परिच्छेद	:	पाँच
पृष्ठ सङ्ख्या	:	११ + ४७ + ४

शोधप्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय, बुटवल बहुमुखी क्याम्पस शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड) दोस्रो वर्षको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार गरिएको हो ।

यस शोधपत्रमा बाँझकटेरी स्रोतकेन्द्रभित्रका ४ वटा सामुदायिक विद्यालयको माध्यमिक तहमा अधययनरत विद्यार्थीहरूले गरेका वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिहरूको अध्ययन गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त सामग्रीलाई प्राथमिक स्रोतका रूपमा र त्रुटिविश्लेषण सम्बन्धी पुस्तक, वाक्यगठन सम्बन्धी पुस्तक, पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, लेख रचनाका साथै शोधनिर्देशक, गुरुवर्ग तथा विद्वत्वर्गका सल्लाहहरूलाई द्वितीय स्रोतको रूपमा प्रयोग गरिएको छ ।

यस शोधपत्रलाई जम्मा ५ अध्यायमा विभाजन गरिएको छ । ती मध्ये अध्याय एकमा शोधपरिचय, अध्याय दुईमा त्रुटि विश्लेषणको सैद्धान्तिक परिचय, अध्याय तीनमा वाक्यगठन सम्बन्धी कोटिको सैद्धान्तिक परिचय अध्याय चारमा विद्यार्थीहरूले गरेको त्रुटिहरूको विश्लेषण र व्याख्या तथा अध्ययन पाँचमा निष्कर्ष र सुझाव प्रस्तुत गरिएको छ ।

शोध निष्कर्ष

प्रस्तुत शोधपत्रमा गुल्मी जिल्लाको बाँझकटेरी स्रोतकेन्द्रभित्रका माध्यमिक विद्यालयका कक्षा ९ र १० मा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूले विभिन्न प्रकारका व्याकरणिक कोटि अनुसार नेपाली वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरुको अध्ययन गरिएको छ । यसरी अध्ययन गर्दा प्राप्त त्रुटिहरूलाई समग्र मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विश्लेषण गरिएको छ । प्रस्तुत शोधपत्रमा विद्यार्थीहरूले वचन, लिङ्ग, पुरुष, काल, भाव, पक्ष र आदरका आधारमा वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिहरुलाई समेटीएको छ । जसमा वस्तुगत पहिचानात्मक बहुवैकल्पिक ३० वटा र विषयगत प्रश्नहरु १० वटा गरी जम्मा ४० प्रश्नहरु समावेश भएको प्रश्नावली निर्माण गरिएको छ । ती प्रश्नावलीहरुलाई गुल्मी जिल्लाको बाँझकटेरी स्रोतकेन्द्रभित्रका माध्यमिक विद्यालयका कक्षा ९ र १० मा अध्ययनरत प्रत्येक विद्यालयका ३५/३५ जना गरी जम्मा १४० जना विद्यार्थीहरु छनोट भएका छन् जसमा ७५ छात्रा र ६५ छात्र रहेका छन् । यो परीक्षणबाट प्राप्त त्रुटि विवरणलाई परिच्छेद ४ मा तालिकाद्धारा प्रस्तुत गरिएको छ ।

वाक्यबाट वाक्यात्मक कार्यको बोध र अभिव्यक्ति हुन्छ । वचनले सङ्ख्याको जानकारी गराउँदछ भने पुरुषले कथनका सन्दर्भमा संलग्न भएका सहभागीहरूको प्रकृतिलाई जनाउँदछ । नेपाली व्याकरणमा प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी पुरुष ३ प्रकारका पाइन्छन् । लिङ्गले पुलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग चिन्हको बोध गराउदछ । त्यसै गरी कालले समयको बोध गराउँदछ । काल सामान्यतय ३ किसिमको हुन्छ जसमा भूत, वर्तमान र भविष्यत् काल पर्दछन् । कालको विशेष अवस्थामा घटित क्रियाको बोध गराउने वाक्यगठनसम्बन्धी व्याकरणिक कोटि पक्ष हो । यो सामन्यतया सामान्य, अपूर्ण, पूर्ण, अज्ञात र अभ्यस्त गरी पाँच प्रकारका हुन्छन् । वक्ता वा लेखकको मनशाय बुझाउने क्रियाको रूप भाव हो । यो सामान्यार्थ आज्ञार्थ, इच्छार्थ, सम्भावनार्थ र सङ्केतार्थ गरी पाँच प्रकारका हुन्छन् । आदर प्रकट गर्ने पद वा वाक्यलई आदर भनिन्छ । नेपाली भाषामा आदर रहित, मध्यम आदर, उच्च आदर, उच्चतर आदर र उच्चतम आदर गरी पाँच प्रकारका हुन्छन् ।

प्रस्तुत शोधपत्रमा माथि उल्लिखित विभिन्न व्याकरणिक कोटिका आधारमा बाँझकटेरी स्रोतकेन्द्रभित्र पर्ने माध्यमिक विद्यालयका कक्षा ९ र १० मा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीले गर्ने त्रुटिहरुको अध्ययन गरिएको छ ।

विषयसूची

		पृष्ठ सङ्ख्या
सिफारिस पत्र		
स्वीकृति पत्र		
कृतज्ञताज्ञापन		
शोधसार		
विषयसूची		
तालिकासूची		
परिच्छेद एक : शोधपरिचय		
१.१	शोध शीर्षक	१
१.२	शोधको प्रयोजन	१
१.३	समस्याकथन	१
१.४	अध्ययनका उद्देश्यहरू	२
१.५	शोधको औचित्य	२
१.६	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७	अध्ययनको सीमा	५
१.८	शोधविधि	६
१.९	शोधको रूपरेखा	७
परिच्छेद दुई : त्रुटिविश्लेषणको सैद्धान्तिक परिचय		
२.१	त्रुटिविश्लेषण सिद्धान्तको परिचय	८
२.२	त्रुटिविश्लेषणको उद्देश्य	१०
२.३	त्रुटिविश्लेषणको महत्त्व र उपयोगिता	१०
२.४	त्रुटिका स्रोत तथा कारक तत्त्वहरू	११
	२.४.१ स्रोतभाषा	११
	२.४.२ शिक्षण प्रक्रिया तथा वातावरण	११
	२.४.३ सिकाइको बौद्धिकता	११
	२.४.४ कठिनाइ तथा जटिलता	१२
	२.४.५ लक्ष्य भाषा	१२

२.५ त्रुटिविश्लेषण पद्धति १२
२.५.१ पूर्वनिर्धारित कोटिपद्धति १२
२.५.२ पश्चनिर्धारित कोटिपद्धति १३
२.६ त्रुटिविश्लेषण प्रक्रिया १३
२.७ त्रुटिको वर्गीकरण १६
२.७.१ विकासशीलताको आधार १६
२.७.२ भाषास्रोतका कारणले हुने त्रुटि १७
२.७.३ गम्भीरताको आधारमा हुने त्रुटि १८
२.७.४ स्वरूपको आधारमा हुने त्रुटि १८
२.७.५ औचित्य/अनौचित्यका आधारमा हुने त्रुटि १९
२.७.६ भाषाकोटिको आधारमा हुने त्रुटि १९
२.७.७ व्यापकताको आधारमा हुने त्रुटि १९
२.८ निष्कर्ष २०

परिच्छेद तीन : वाक्यगठन सम्बन्धी कोटिहरूको सैद्धान्तिक परिचय
३.१ परिचय २१
३.२ वाक्यगठनको परिभाषा २१
३.३ वाक्यगठनका तत्त्वहरू २२

परिच्छेद चार : विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूको विश्लेषण र व्याख्या
४.१ विद्यार्थीहरूले गरेका त्रुटिहरूको विश्लेषण र व्याख्या २६
४.१.१ प्रतिशतका आधारमा नमुना विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण क्षमताको स्थिति २६
४.१.२ मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण क्षमताको स्थिति २७
४.१.३ नमुना विद्यार्थीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा वाक्यगठन गर्ने त्रुटि विश्लेषण क्षमताको समूहगत स्थिति २८
४.१.४ व्याकरणिक कोटिका आधारमा वाक्य गठनमा देखिएको त्रुटिको विश्लेषण ३०

४.१.४.१ वचन पक्षको त्रुटि विश्लेषण ३०
४.१.४.२ लिङ्ग पक्षको त्रुटि विश्लेषण ३१
४.१.४.३ पुरूषसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण ३२
४.१.४.४ कालसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण ३४
४.१.४.५ पक्षसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण ३६
४.१.४.६ भावसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण ३७
४.१.४.७ आदरसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण ३८
४.१.४.८ त्रुटि निराकरणात्मक शिक्षण ४०
४.१.४.९ त्रुटि निराकरणात्मक शिक्षणका उपायहरू ४०

परिच्छेद पाँच : निष्कर्ष र सुझाव
५.१ निष्कर्ष ४२
५.२ सुझावहरू ४५
५.३ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भाव्य शीर्षकहरू ४७

सन्दर्भसूची
परिशिष्ट
शोधार्थीको परिचय

तालिकासूची

तालिका नं.	विवरण	पृष्ठ.नं.
१	त्रुटिको निराकरण	१५
२	प्रतिशतका आधारमा नमुना विद्यार्थीहरूको वाक्यगठन सम्बन्धी त्रुटिहरूको विश्लेषण क्षमताको स्थिति	२६
३	मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा विद्यार्थीहरूले वाक्यगठनमा गर्ने त्रुटिहरूको विश्लेषण क्षमताको स्थिति	२७
४	नमुना विद्यार्थीहरूको मध्यमान र मानक विचलनका आधारमा वाक्यगठन गर्ने त्रुटि विश्लेषण क्षमताको समूहगत स्थिति	२८
५	वचन पक्षको त्रुटि विश्लेषण	३०
६	लिङ्ग पक्षको त्रुटि विश्लेषण	३२
७	पुरूषसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण	३३
८	कालसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण	३४
९	पक्षसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण	३६
१०	भावसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण	३७
११	आदरसम्बन्धी त्रुटि विश्लेषण	३९

सङ्क्षेपीकृत शब्द सूची

सङ्क्षिप्त रूप	पूर्ण रूप
उपप्रा.	उपप्रध्यापक
एम.एड.	मास्टर डिग्री अफ एजुकेशन
क.स.	कम सङ्ख्या
डा.	डाक्टर
त्रि.वि.द.न.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय दर्ता नम्बर
नं.	नम्बर
नेपा.शि.	नेपाली शिक्षा
ने.रा.प्र.प्र	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
प्र.अ.	प्रधानाध्यापक
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
पृ.	पृष्ठ
मा.वि..	माध्यमिक विद्यालय
सहप्रा.	सहप्रध्यापक
सि.न.	सिरियल नम्बर